

WAKKER WORDEN - EEN LEVEN NA HET VÓÓR

Anne Jonker

Wakker.

We gebruiken het woord dagelijks, gedachteloos bijna, om een toestand aan te duiden die vanzelfsprekend lijkt: open ogen, een lichaam dat op gang komt, een dag die begint.

Ik hoorde het woord de afgelopen jaren vaak; in verschillende keukens en woonkamers, tijdens wandelingen, in berichten die me 's avonds werden doorgestuurd. Steeds opnieuw dook het op, bijna altijd zonder nadere toelichting; wie het gebruikte, ging er stilzwijgend van uit dat het begrepen zou worden – of in elk geval aanvoeld. Wie zegt *wakker* te zijn geworden, plaatst een grens in het eigen leven. Er was een vóór, waarin de wereld zich liet kennen zoals zij zich altijd had laten kennen. En er is een na, waarin diezelfde wereld plotseling anders oogt. Niet noodzakelijk anders geworden, maar anders verteld. Het woord zegt weinig over wat er precies is veranderd, maar veel over dát er iets is verschoven.

Die verschuiving gaat bijna onvermijdelijk gepaard met vaagheid. Wie zich losmaakt van gevestigde waarheden, beschikt niet meteen over een alternatieve taal. Wat buiten de norm valt, laat zich niet eenvou-

dig benoemen binnen die norm. Vaagheid is dan geen gebrek aan helderheid, maar een tussenruimte waarin betekenis nog in wording is. Een taal van omtrekken, niet van definities. *Wakker* worden belichaamt precies die tussenfase; een verandering in hoe men zich tot de wereld verhoudt, eerder dan een afgeronde visie op hoe die wereld werkelijk in elkaar zit. In die openheid schuilt misschien ook de kracht van het woord: het laat ruimte voor herinterpretatie, voor twijfel, voor zoeken. En misschien is het juist die onbepaaldheid die *wakker* worden zo'n hardnekkig en aansprekend begrip maakt – niet omdat het alles verklaart, maar omdat het iets openlaat.

Wie zegt *wakker* te zijn geworden, plaatst een grens in het eigen leven

Vaak wordt er over 'wakkere mensen' gesproken in termen van inhoud: over wat zij (zouden) geloven, wantrouwen of afwijzen. Hoewel dat gesprek ontegenzeggelijk van belang is, raakt de metafoor van *wakker* zijn mijns inziens meer aan vorm dan aan inhoud: het fungeert als een richtingwijzer voor het herorganiseren van de eigen

biografie: wie men was, wie men dacht te zijn en wie men nu is – of wil worden. Misschien is dat waarom het woord ‘*wakker*’ zo weinig zegt over wat men precies ziet, en zoveel over dat men anders is gaan kijken. Het markeert daarmee niet zozeer een nieuwe, duidelijk geschetste doctrine, maar een verschuiving van aandacht. Een breuk met wat eerder vertrouwd was, zonder dat het nieuwe al volledig vorm heeft gekregen.

Wanneer we *wakker* worden plaatsen binnen een bredere traditie van zoeken buiten het vanzelfsprekende, wordt die vaagheid begrijpelijk. Het echoot oudere tradities en manieren om te spreken over verschuivingen in inzicht, waarheid en het moment waarop de wereld anders wordt waargenomen. Door de tijd heen zijn er altijd mensen geweest die zich om allereerste beweegredenen afkeerden van wat als vanzelfsprekend en waarachtig gold – die hun aandacht richtten op wat zich aan de randen bevond: het ongehoorde, het onzichtbare, het niet-erkende. Wat buiten de norm valt, spreekt zelden in heldere formules – het spreekt eerst in omtrekken. Wie zegt *wakker* te zijn geworden, vertelt daarmee niet alleen iets over een overtuiging, maar over een beweging. Een verschuiving in waarnemen – in zien, voelen, interpreteren en het opnieuw structureren van wat ooit vanzelf sprak. In die zin zegt het woord ‘*wakker*’ weinig over wat men precies ziet, en veel over dat men anders is gaan kijken. Het markeert geen nieuwe, duidelijk afgebakende waarheid, maar een verschuiving van aandacht. Een breuk met wat eerder vertrouwd was, zonder dat het nieuwe al volledig vorm heeft gekregen.

Daarmee herschikt de metafoor ook de tijd. Een proces van *wakker* worden wordt bijna altijd achteraf verteld – een verhaal van het Zelf in de verleden tijd. In die hervertelling knopen mensen verleden, heden en toekomst anders aan elkaar, vaak door middel van taal die open, suggestief, relationeel en niet volledig definieerbaar is.

Een veranderde overtuiging, een geloof of een allesomvattende ervaring is niet iets wat je hebt; het is iets wat je voelt, construeert, vertelt, hervertelt, positioneert in de tijd – en vaagtaal is het medium waarin die hervertelling mogelijk wordt

Het ‘vroegere ik’ verschijnt vaak als onwetend, naïef, soms zelfs als misleid – niet noodzakelijk om dat zelf te veroordelen, maar om afstand te creëren. Tegelijkertijd legitimeert die narratieve breuk de huidige positie: wie *wakker* is geworden, heeft iets doorzien, een ontwikkeling doorgemaakt. Zo wordt de *wakkere* identiteit niet alleen gevormd door wat men gelooft, maar ook door hoe men het eigen leven in de tijd plaatst. Het woord verdeelt de tijd in een vóór en een na, zonder te hoeven specificeren wat er precies is verschoven. *Wakker* worden markeert dan geen afgeronde overtuiging, maar een breuk in het verhaal: een hervertelling van wie men was, gezien vanuit wie men is geworden – of wil zijn. Anders gezegd: een veranderde overtuiging, een geloof of een allesomvattende ervaring is niet iets wat je hebt; het is iets wat je voelt, construeert, vertelt, hervertelt, positioneert in de tijd – en vaagtaal is het medium waarin die hervertelling mogelijk wordt.

Wakker worden heeft derhalve een terugwerkende kracht. Het herschikt herinneringen, herwaardeert eerdere overtuigingen, en geeft betekenis aan momenten die destijds onopvallend of verwarrend waren. Wat toen gewoon leek, wordt achteraf naïef genoemd. Wat ooit vanzelf sprak, krijgt het predicaat 'slaap'. In die zin is *wakker* worden geen enkelvoudige gebeurtenis, maar een narratieve operatie. Het creëert een breuklijn in het levensverhaal waarlangs alles opnieuw wordt geordend. Het verleden wordt niet uitgewist, maar herlezen. 'Ik zag het toen nog niet,' wordt weleens gezegd. Of: 'Achteraf begrijp ik pas waarom dat niet klopte.' Het zijn uitspraken die minder gaan over feitelijke verandering dan over positionering van het zelf in een nieuw verhaal – zij het als verlenging van een reeds bestaande identiteit ('ik was altijd al iemand die anders naar de dingen keek') of als nawee van een breuklijn ('toen merkte ik pas echt: hier klopt iets niet').

In die zin is *wakker* worden geen eindtoestand, maar een voortdurende oefening. Een leven in de tussentijd, waarin men leert verdragen dat betekenis nog niet vastligt, dat zekerheid is ingeruild voor aandacht. Vaagtaal speelt daarin een cruciale rol. Zij sluit de ervaring niet af met definities, maar houdt haar bewoonbaar – als een schuilplaats voor twijfel, voor verlangen, voor het nog-niet-weten. Mede door zijn vaagheid krijgt het woord ook een performatief karakter. Het drukt een houding uit: alertheid, wantrouwen tegenover vanzelfsprekendheden, gevoeligheid voor wat verborgen of onderdrukt zou zijn. Het is een manier van in de wereld staan die zich

Catelijne Boele, *Look up, once more*, 2025, olieverf op linnen, 120 x 190.

afzet tegen passiviteit en berusting. Anders gezegd: vaak wordt *wakker* worden meer dan enkel een innerlijke overtuiging – het wordt een praktijk. Een manier van luisteren, van lezen, van omgaan met informatie. Een houding van alertheid en wantrouwen, maar ook van aandacht en zorg. Het uit zich in dagelijkse handelingen: wat men volgt, wat men mijdt, met wie men spreekt, waar men zich aan verbindt. *Wakker* zijn is iets wat men dóét – telkens opnieuw. Het lijkt op het eerste gezicht een diep persoonlijke aangelegenheid: de verhalen die ermee gepaard gaan, zijn doordrenkt van introspectie: gevoelens van intuïtie, resonantie, ervaring en lichamelijk weten. Het is taal die dicht bij het zelf blijft, bij ervaring, bij wat men voelt eerder dan wat men kan bewijzen. Het mag denk ik geen toeval heten dat *wakker* worden zo sterk leunt op gevoel, intuïtie en introspectie. In een tijd waarin vaste identiteiten zijn losgekomen en oude zekerheden hun gezag hebben verloren, wordt betekenis steeds vaker gezocht in het eigen innerlijk. Niet omdat die binnenwereld inherent stabiel is, maar omdat het tenminste dichtbij voelt – herkenbaar en controleerbaar. In die zin past *wakker* worden naadloos in een tijd waarin identiteit vloeibaar is en het zelf voortdurend wordt onderzocht, bijgesteld en herverteld.

En toch werkt het woord niet alleen individualiserend. Juist doordat het zo weinig vastlegt, kan het gedeeld worden. Wie zich *wakker* noemt, herkent iets in de ander die datzelfde woord gebruikt – ook als hun verhalen, overtuigingen of ervaringen inhoudelijk verschillen. Het begrip fungeert

daarmee als een zachte vorm van gemeenschap: niet gebaseerd op gedeelde doctrine, maar op een gedeelde houding, een herkenbare breuklijn met wat als vanzelfsprekend geldt – vaag genoeg om uiteenlopende ervaringen te dragen, specifiek genoeg om een gevoel van verwantschap op te roepen. Die paradox is kenmerkend. *Wakker* worden is tegelijk intiem en collectief, persoonlijk en relationeel. Het verbindt mensen zonder hen te uniformeren. Iedereen gebruikt hetzelfde woord, maar bedoelt iedereen er ook hetzelfde mee? Misschien is dat juist een voorwaarde voor verbondenheid: dat het woord open blijft, meebeveegt, ruimte laat voor verschil.

In die zin is vaagtaal misschien een vorm van sociale technologie. Zij maakt afstemming mogelijk zonder vastlegging, herkenning zonder volledige overeenstemming. Waar heldere definities zouden uitsluiten of vastpinnen, laat vaagheid een band ontstaan die los genoeg is om niet te breken. Tegelijkertijd schuilt hierin ook spanning. Wat verbindt, kan ook afsluiten. Wie zich herkent in het woord *wakker*, plaatst zich impliciet tegenover wie dat niet doet. De openheid die naar binnen toe ruimte schept, kan naar buiten toe grenzen trekken. Hetzelfde woord dat nabijheid mogelijk maakt, kan afstand creëren – tussen wie ‘ziet’ en wie dat (nog) niet zou doen.

Wat eveneens opvalt, is dat die kritiek niet altijd wordt uitgewerkt in uitgekristalliseerde alternatieven. Het gevoel dat ‘er iets niet klopt’ gaat vaak vooraf aan de taal om te zeggen wat er dan wel zou moeten kloppen. *Wakker* worden markeert precies die fase:

het moment waarop het bestaande kader wordt losgelaten, terwijl het nieuwe nog geen vaste vorm heeft aangenomen. Die openheid kan bevrijdend zijn. Ze suggereert ruimte voor experiment, voor heroriëntatie, voor het langzaam herijken van wat waar, waardevol of dragend voelt. Tegelijkertijd echode de ervaring van iedereen die ik hierover sprak hetzelfde: deze tussenfase is zelden comfortabel. ‘Wie wil dit wereldbeeld nou hebben, wie wil dit nou zien, als het níét waar zou zijn?’ Breuken gaan gepaard met gevoelens van vervreemding: het besef dat men niet meer volledig thuishoort in het oude, zonder zich al zeker te weten van het nieuwe. De wereld oogt anders, maar nog zonder vaste contouren. Wat ooit vertrouwd was, voelt vreemd; wat aantrekt, is nog onduidelijk. *Wakker* worden betekent dan niet alleen inzicht, maar ook desoriëntatie – een heroriëntatie die tijd vraagt en die zich zelden lineair voltrekt.

Breuken gaan gepaard met gevoelens van vervreemding: het besef dat men niet meer volledig thuishoort in het oude, zonder zich al zeker te weten van het nieuwe

Openheid vraagt dus ook om houvast, en wie afstand neemt van gevestigde zekerheden, staat zelden op een leeg veld. Al snel doemen er stemmen op die richting geven, woorden die resoneren, verhalen waarin men zich kan herkennen. Wie *wakker* wordt, komt terecht in een landschap dat al bewoond is. Wantrouwen blijkt niet alleen een gevoel, maar ook een vaardigheid die gedeeld, geoefend en soms zelfs aangeboden wordt. Er zijn podcasts om te beluisteren, cursussen om te volgen, bijeenkomsten

om bij te wonen, (online) groepen waarin taal circuleert die het zoeken benoembaar maakt. Die infrastructures bieden herkenning en verbinding. Ze maken het mogelijk om individuele twijfel te delen, om het gevoel niet alleen te staan in een ervaring die zich moeilijk laat uitleggen aan wie niet meezoekt. Juist daarin schuilt echter ook een subtiele spanning. Want hoe open blijft de toekomst wanneer alternatieven zich vaak presenteren als variaties op al bestaande paden? En hoe vrij is het zoeken wanneer het tegengelijk zich aandient in een steeds herkenbaarder repertoire van vormen en woorden die een ander al heeft gevonden? De infrastructures die verbinding mogelijk maken, kunnen ook richting geven – soms ongemerkt, soms dwingender dan ze lijken.

Deze observatie is niet per se een aanklacht; zoeken is immers zelden een solitaire aangelegenheid. Mensen hebben taal nodig om ervaring te delen, verhalen om betekenis te ordenen. Maar *wakker* worden beweegt zich precies op die grens: tussen het verlangen om buiten gevestigde kaders te denken, en de onvermijdelijkheid van nieuwe patronen die houvast bieden. Het verlangen om buiten bestaande kaders te denken, beweegt zich zo onvermijdelijk binnen nieuwe patronen die snel vertrouwd raken. Het maakt in elk geval dat *wakker* worden niet alleen een innerlijk proces is, maar ook een relationeel en cultureel fenomeen. Het voltrekt zich in netwerken van taal, aandacht en herhaling.

Wie zegt *wakker* te zijn geworden, roept onvermijdelijk ook zijn tegenbeeld op: de slapende. Maar opmerkelijk genoeg blijft ook die figuur grotendeels ongedefinieerd. Slapen

is hier geen strikt biologische toestand, maar een moreel en epistemisch vermoeden – een aanduiding voor wie de wereld nog neemt zoals zij zich aandient, wie niet (of nog niet) ziet wat er volgens de *wakkere* onder de oppervlakte schuilgaat. Wat precies gemist wordt, blijft vaak vaag. Juist die vaagheid maakt het begrip rekbaar: iedereen kan erin passen, en tegelijkertijd niemand helemaal.

Wanneer overtuigingen zich ontwikkelen in een veld van onzekerheid en frictie, kan een zekere lichtheid paradoxaal genoeg de voorwaarde zijn waaronder we met elkaar in dialoog kunnen blijven

Ook slapen is dus zelden een absolute categorie. In gesprekken duiken allerlei tussenposities op: mensen die beginnen te twijfelen, die 'iets voelen', die niet meer alles geloven maar ook nog niet weten wat daarvoor in de plaats komt. Vaak sprak men over *wakker* worden in gradaties; er is sprake van sluimeren, van half *wakker* zijn, van een ontwaken dat nog niet heeft doorgezet. Ik hoorde van mensen die *wakker* waren op het 'aardse', van sommigen die *wakker* waren op het 'spirituele', van weer anderen op beide – en van mensen die dwaalden in een schemerzone waarin hun ontwaken nog geen specifieke naam had gekregen. *Wakker* worden verschijnt zo niet als een aan-uitknop, maar als een gradueel proces – een verschuiving in aandacht, in gevoeligheid, in houding.

Mogelijk verklaart dat waarom de toekomst van de *wakkere* mens zo nadrukkelijk open blijft. Niet omdat er geen richting is, maar omdat richting zelf onderwerp van onderhandeling blijft. Niet omdat er geen

gemeenschap ontstaat, maar omdat die gemeenschap vloeibaar is, gevormd rond houdingen eerder dan door doctrines. Juist daarin schuilt zowel de aantrekkingskracht als de kwetsbaarheid van het begrip. Antropologen als Christian Suhr (2019) herinneren ons eraan dat serieus nemen niet hetzelfde is als alles vastleggen of overbelasten met betekenis. Soms, zo laat hij zien, betekent iets werkelijk serieus nemen juist dat we het niet té serieus nemen – dat we ruimte laten voor twijfel, voor verschuiving, voor het nog-niet-weten. Wanneer overtuigingen zich ontwikkelen in een veld van onzekerheid en frictie, kan een zekere lichtheid paradoxaal genoeg de voorwaarde zijn waaronder we met elkaar in dialoog kunnen blijven. In dat licht vraagt *wakker* worden niet om onmiddellijke duiding of definitieve diagnose, maar om aandacht: om het vermogen te blijven luisteren zonder alvast te bepalen waar dit alles op uitloopt. Dat nodigt ons, als buitenstaanders én betrokkenen, uit om niet alleen te vragen wat *wakker* worden is, maar ook hoe ermee geleefd wordt, nu en in de toekomst. Het is een conclusie die ik na drie jaar onderzoek voorzichtig denk te kunnen trekken: *wakker* worden is minder een bestemming dan een beweging; geen eindpunt, maar een voortdurende hervertelling.

Een manier om te zeggen: zó klopt het niet (meer) – ook als nog onduidelijk is hoe dan wel. Het betreft geen eenduidige overtuiging, maar een narratieve, performatieve en relationele manier om existentiële en politieke onvrede en zorg vorm te geven in een tijd waarin zowel waarheid als gemeenschap voor velen precair zijn geworden. Meer dan een inhoudelijke claim over de wereld lees ik *wakker* worden daarom als een narratief proces: een manier om tijd, zelf en betekenis opnieuw te ordenen. Een hervertelling waarin overtuigingen niet simpelweg worden ingewisseld, maar waarin het verleden, het heden en het zelf in een nieuw verband worden geplaatst. Vaagtaal is het medium waarin die hervertelling mogelijk wordt. Misschien is dat dan óók wat vaagtaal vermag: zij opent een ruimte waarin betekenis kan ademen zonder vastgezet te worden. Een schuilplaats voor ervaringen die zich nog niet laten formuleren, en die zich daarom onttrekken aan te snelle oordelen. De kracht van het woord ligt dan niet in zijn helderheid, maar in zijn onbepaaldheid – vaag voor de buitenstaander, dragend voor wie zich erin herkent.